

PRAVĚKÉ A STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ NA KATASTRECH OBCÍ KOVALOVICE, POZOŘICE, SIVICE, TVAROŽNÁ A VINIČNÉ ŠUMICE

David Hons

Předkládaný text si klade za cíl souhrnně představit dosavadní poznatky o vývoji pravěkého a středověkého osídlení na katastrech obcí Kovalovice, Pozořice, Sivice, Tvarožná a Viničné Šumice (vše okres Brno-venkov). Navazuje na obdobné články, které vyšly ve *Sborníku Muzea Brněnska* v letech 2020¹ a 2021². Jedná se o další z dílčích výstupů systematického záměru studia pravěkých a ranně středověkých sídelních struktur v regionu východně od Brna. Do roku 2021 bylo zaznamenáno více než 80 různých komponent. Cílem práce bylo mimo jiné co nejpřesněji lokalizovat jednotlivé starší nálezy, jelikož u řady z nich není jisté, kde přesně byly objeveny. Na základě těchto dat a zmapování dostatečně reprezentativního území bude možné podrobnější a přesnější studium sídelních strategií a dynamiky vývoje osídlení v jednotlivých historických etapách. Článek zároveň poskytuje teoretický základ pro případné preventivní povrchové prospekce a v neposlední řadě nabízí podklady pro prezentaci archeologických lokalit a jejich významu pro obyvatele jednotlivých obcí. Toto téma je rovněž klíčové ve vztahu k ochraně budoucích archeologických nálezů a budování vzájemné důvěry mezi veřejností a kulturními institucemi, v jejichž gesci je záchrana a poznání archeologických památek.

HISTORIE VÝZKUMU

Obce, které jsou předmětem zájmu článku, nalezneme východně od Brna v místech vyústění důležité komunikační tepny vedoucí ze střední Moravy, tzv. Vyškovské brány. Severní hranici katastrů sledovaných obcí vymezují svahy Drahanské

1 HONS, David. Pravěké a středověké osídlení na katastrech obcí Šlapnice a Bedřichovice. *Sborník Muzea Brněnska* 2020. Brno: Muzeum Brněnska, 2020, s. 85–105.

2 HONS, David. Pravěké, středověké a novověké osídlení na katastrech obcí Blažovice, Jiříkovice, Ponětovice a Prace. *Sborník Muzea Brněnska* 2021. Brno: Muzeum Brněnska, 2021, s. 115–136.

vysočiny a směrem na jih a jihovýchod se toto území otevírá do mírně zvlněné krajiny, která je poměrně intenzivně zemědělsky obdělávaná. I z toho důvodu evidujeme nejstarší nálezy v tomto prostoru již na sklonku 19. století. Na počátku 20. století se začínají množit jednotlivé objevy, převážně náhodného rázu. Systematictěji zde prováděl sběry, především paleolitické industrie, J. Lavický. Výrazný nárůst archeologických objevů, často náhodných při různých stavbách nebo polních pracích, přichází v meziválečném období, kdy se zde angažuje mimo jiné budoucí ředitel Archeologického ústavu ČSAV v Brně J. Poulík. Několik výzkumů proběhlo i ve čtyřicátých letech, ale až po nich dochází k systematictěji evidenci jednotlivých výzkumů pod hlavičkou Archeologického ústavu československé akademie věd v Brně (AÚ ČSAV Brno, dnes AÚ AV ČR Brno). Postupně se do výzkumů zapojuje i Moravské zemské muzeum v Brně a od devadesátých let přebírá zásadní úlohu při záchráně archeologických památek Ústav archeologické památkové péče Brno (ÚAPP Brno), což platí dodnes.

Poznatky o sledované oblasti byly souhrnně zpracovány v knize L. Belcrediho a jeho spolupracovníků z roku 1989,³ která se zaměřuje na archeologické lokality z katastru Brno-venkov, včetně námi sledovaných katastrů. Od doby vydání této publikace však významným způsobem narostl počet nových objevů. Vybrané lokality se staly součástí desítek samostatných článků, souhrnných studií či diplomových prací. Za všechny jmennujme články věnované např. bohuniciénskému osídlení od P. Škrdly,⁴ M. Čižmáře a M. Geislera,⁵ nebo P. Boliny a J. Doležela⁶. Nejnovejším komplexnějším zpracováním vývoje osídlení v okolí Santonu (kat. Tvarožná) je kapitola P. Kose v knize Santon. *Příroda a historie* z roku 2008, v níž autor představuje historii Santonu, jeho význam i zasazení do kontextu širšího regionu.⁷

METODY A ZDROJE

Článek vznikl na základě podkladů shromážděných z archivu AÚ AV ČR Brno (nálezové zprávy a mapky katastrů a tratí). Dalším zdrojem informací byly

³ BELCREDI, Ludvík a kol. *Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov*. Brno: Okresní muzeum Brno-venkov, 1989.

⁴ ŠKRDLA, Petr a kol. Tvarožná-Za školou. *The results of 2008 excavation season. Přehledy výzkumu 50 (2009)*. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2009, s. 13–26.

⁵ ČIŽMÁŘ, Miloš a GEISLER, Martin. Příspěvek k poznání výšinných sídlišť kultury únětické na Moravě. *Acta Musae Moraviae. Scientiae sociales*. Brno: Moravské muzeum, 1993, roč. 78, č. 1, s. 51–57.

⁶ BOLINA, Pavel a Doležel, Jiří. Hrady na Drahanské vrchovině do konce 13. století. *Archaeologica Historica*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1988, roč. 13, s. 321–352.

⁷ KOS, Petr. Osídlení tvaroženského Santonu a jeho okolí od pravěku po raný novověk. In: KOLÁŘOVÁ, Dana, ed. Santon. *Příroda a historie. Tvarožná*, 2008, s. 40–61.

nálezové zprávy z archivu ÚAPP Brno a jednotlivé dílčí články či souhrnné publikace uvedené u příslušných lokalit. Jak již bylo řečeno, článek navazuje jak na informace shromážděné L. Belcredi a jeho kolegy,⁸ tak na práci P. Kose⁹. Z výše uvedených zdrojů byly získány buď přesné koordináty jednotlivých lokalit ve formě S-JTSK (především z vázaných nálezových zpráv AÚ AV ČR Brno a ÚAPP Brno), případně přibližné koordináty založené buď na pláncích v jednotlivých nálezových zprávách, publikacích, či podle pojmenování tratí. Lokality byly podle míry přesnosti polohy rozdeleny na kategorie 1–4, kdy 1 = přesná poloha naleziště, 2 = s přesností na několik desítek metrů, 3 = s přesností na střed tratě (potažmo schematického plánu), 4 = známe pouze katastr nalezu. V mapách, které jsou součástí článku, jsou vyznačeny pouze lokality s mírou přesnosti 1–3, poslední skupina s mírou přesnosti 4 je pouze uvedena jako samostatné nálezy pocházející z daného katastru a období. V první části článku jsou shrnutý všechny lokality z daných katastrů, v druhé části je pojednáno o prostorových souvislostech ve vybraných obdobích. Datace k jednotlivým obdobím vychází z Archeobotanické databáze ČR, není-li uvedeno jinak.¹⁰

1. PALEOLIT

(PRO MORAVU CCA 780 000–8 000 PŘ. N. L.)¹¹

Mapa č. 1

Sídliště/stanice

- Tvarožná-Za školou (lok. 1) bohunicién, rozsáhlá kolejce kamenných štípaných artefaktů z povrchových sběrů i systematického výzkumu¹²
- Tvarožná IV-Čermáková Zmola (lok. 2) szeletien, povrchové sběry, větší část se zřejmě nedochovala.¹³
- Tvarožná I-Nová pole (lok. 3) aurignacien, jedna z nejreprezentativnějších lokalit vyvinutého aurignacienu¹⁴
- Pozořice-Na Větráku (lok. 4) paleolit, povrchové sběry¹⁵

⁸ BELCREDI a kol., pozn. 3.

⁹ KOS, pozn. 7.

¹⁰ DRESLEROVÁ, Dagmar. CZAD – Archeobotanical database of Czech Republic. [online]. [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné z: <https://web.arup.cas.cz/czad/dating.php?l=cz>.

¹¹ OLIVA, Martin. *Encyklopédie paleolitu a mezolitu českých zemí*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2016.

¹² ŠKRDLA a kol., pozn. 4.

¹³ OLIVA, Martin. Revize paleolitických lokalit z východního okolí Brna. *Přehled výzkumů 1984*. Brno: Archeologický ústav ČSAV Brno, 1987, s. 16.

¹⁴ Ibid., s. 16.

¹⁵ Ibid., s. 15.

Mapa č. 1
Osídlení v paleolitu
(D. Hons)

- - paleolit
- - bohunicién
- - szeletien
- - aurignacién

- Pozořice, jihovýchod obce (lok. 5) mezi vrcholkem Poustka a holubickou silnicí, paleolit, povrchové sběry¹⁶
- Sivice, okolí kóty 367 (lok. 6) paleolit, povrchové sběry¹⁷
- Sivice, jihovýchod kóty 367 (lok. 7) paleolit, povrchové sběry¹⁸
- Tvarožná II-Na Krátkých (lok. 8) paleolit, povrchový sběr¹⁹
- Tvarožná III (lok. 9) paleolit, povrchový sběr²⁰
- Tvarožná V-Pod Santonem, Díly (lok. 10) paleolit, ojedinělé povrchové sběry²¹
- Tvarožná VI-U Studýnek (lok. 11) mladý paleolit, povrchový sběr²²
- Tvarožná VII-Tvaroženská, Netroufaly (lok. 12) paleolit, povrchový sběr²³
- Tvarožná VIII (lok. 13) paleolit, povrchový sběr²⁴
- Tvarožná IX (lok. 14) paleolit, povrchový sběr²⁵

16 Ibid.

17 Ibid., s. 16.

18 Ibid.

19 Ibid.

20 Ibid.

21 Ibid., s. 16–17.

22 Ibid., s. 17.

23 Ibid.

24 Ibid.

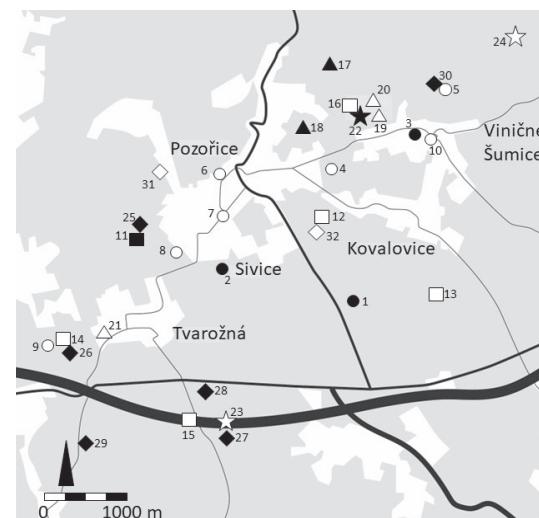
25 Ibid.

2. NEOLIT (5 600–4 500 PŘ. N. L.)

Mapa č. 2

Sídliště

- Pozořice-Nad Pastviskem (lok. 1) neolit, sídliště jáma rámcově zařazena do neolitu²⁶
- Sivice-Díly (lok. 2) neolit, nalezeno větší množství broušené a štípané industrie, tři přesleny²⁷
- Viničné Šumice (lok. 3) při záchranném archeologickém výzkumu zjištěna jáma patřící rámcově do pravěku²⁸

Mapa č. 2
Osídlení v neolitu a eneolitu
(D. Hons)

- - neolit
- - kultura s lineární keramikou
- - kultura s vypíchanou keramikou
- - kultura s moravskou malovanou keramikou
- ▲ - eneolit
- △ - kultura nálevkovitých pohárů
- ★ - bádenská kultura
- ☆ - jevišovická kultura
- ◆ - kultura se šňůrovou keramikou
- ◇ - kultura zvoncovitých pohárů

2.1. KULTURA S LINEÁRNÍ KERAMIKOU

Sídliště

- Pozořice, Maršíky-Poustky (lok. 4) nálezy keramiky, nástrojů broušené a štípané industrie, zřejmě jde o dvě polohy jednoho sídliště cca 300 m od sebe.²⁹

26 KOS, Petr. Pozořice (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 42 (2000). Brno: AÚ AV ČR Brno, 2001, s. 139.

27 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 1904/1962.

28 PARMA, David. Viničné Šumice (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 51. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2010, s. 326.

29 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 49; AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 2882/1946.

- Pozořice-Na Mordovně (lok. 5) nalezena keramika, broušená a štípaná industrie³⁰
- Pozořice-Peklo (lok. 6) kultura s lineární keramikou(?), nálezy keramiky a broušené industrie (kopytovitých klínů)³¹
- Pozořice a Sivice – Pod Kostelem, Nová ul. (lok. 7) během několika výzkumných sezón bylo při záchranném archeologickém výzkumu formou od sebe vzdálených výkopů na ploše cca 350 metrů nalezeno několik objektů obsahujících keramiku, mazanici, broušenou industrii a ostatní kamenné industrie (zrnotěrky).³²
- Sivice-Štěgle, dům. P. Kubína (lok. 8) v této trati se povrchovým sběrem našlo několik BI nástrojů a keramiky, v blíže nelokalizovaném domě P. Kubína (který však byl zřejmě blízko této polohy) byla zřejmě narušena kulturní vrstva z téhož sídliště.³³
- Tvarožná-Pod Kopci (lok. 9) sídliště lokalizované v průběhu liniového výkopu, první zmínky najdeme u I. L. Červinky, nálezy z této trati byly získány také v roce 1943, 1993 a 2000, celkem zde bylo objeveno nejméně 20 objektů na ploše dlouhé 300 m, s touto polohou zřejmě souvisí i nálezy z cihelny Pod Kopečkem cca 200 metrů od středu tratě a snad i ojedinělé nálezy z Krautgartů (Kroutar), cca 300 m východně.³⁴
- Viničné Šumice, intravilán obce (lok. 10) menší sídliště³⁵

2.2. KULTURA S VYPÍCHANOU KERAMIKOU

Sídliště

- Sivice a Tvarožná – Záhumení (jihozápad Sivic, sever Tvarožné) (lok. 11) objev údajného sídliště se signifikantní keramikou³⁶

2.3. KULTURA S MALOVANOU KERAMIKOU (LENGYELSKÁ)

Sídliště

- Kovalovice-Díly (lok. 12) nalezena jedna sídlištní jáma³⁷

30 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 687/1947.

31 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 1010/1947.

32 KOS, Petr. Pozořice (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů 57-1*. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2016, s. 174; BÍSKO, Richard. Pozořice (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů 59-1*. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2018, s. 134–135.

33 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 2893/1946.

34 KOS, Petr. Tvarožná (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů 42 (2000)*. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2001, s. 142–143; AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 216/1948 a NZ č. j. 923/1947.

35 PARMA, pozn. 28, s. 326.

36 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 53; KOS, pozn. 7, s. 44.

37 PŘICHYSTAL, Michal. Kovalovice (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů 53-1*. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2012, s. 130.

- Kovalovice-Na Rovinách (lok. 13) povrchový sběr³⁸
- Tvarožná-Pod Kopci (lok. 14) nalezeno několik objektů³⁹
- Tvarožná III, trasa D1 a D47 – (lok. 15) nalezen jeden hliník⁴⁰

Hradiště

- Pozořice-Hlásnice (lok. 16) výšinná poloha, hradiště, zjištěno osídlení ze závěru trvání moravské malované keramiky⁴¹

Nelokalizovatelné nálezy

Z katastrů obcí Sivice, Tvarožná a Viničné Šumice pocházejí velmi pravděpodobně i další nálezy z období neolitu, ale při studiu příslušných nálezových zpráv nebylo možné zjistit více než katastr, kde byly předměty objeveny. Jedná se například o nález keramických nádob z Tvarožné⁴² nebo blíže nelokalizované broušené nástroje z Viničných Šumic⁴³.

3. ENEOLIT

(4 500–2 200 PŘ. N. L.)

Mapa č. 2

3.1. OBECNÝ ENEOLIT

- Pozořice-Rékoví (lok. 17) hradiště s nevýrazným eneolitickým materiélem⁴⁴
- Pozořice-Kněží Hora lok. 18) hradiště (?) s nevýrazným mladoneolitickým nebo eneolitickým materiélem⁴⁵

3.2. KULTURA NÁLEVKOVITÝCH POHÁRŮ

Pohřebiště

- Pozořice-Hlásnice (lok. 19) pět prozkoumaných mohylových náspů⁴⁶

38 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 593/1990.

39 Ibid., NZ č. j. 1635/2017.

40 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 53.

41 ČÍŽMÁŘ, Miloš. *Encyklopédie hradišť na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004, s. 210.

42 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 1370/1964.

43 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 54.

44 ČÍŽMÁŘ, pozn. 41, s. 212.

45 Ibid., s. 211.

46 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 73.

Sídliště

- Tvarožná-Pod Santonem (lok. 20) při stavbě vepřína nalezena sídlištní jáma s keramikou⁴⁷

Hradiště

- Pozořice-Hlásnice (lok. 21) hradiště, zkoumány i valy a kulturní vrstva⁴⁸

3.3. BÁDENSKÁ KULTURA

Hradiště

- Pozořice-Hlásnice (lok. 22) hradiště, zkoumány i valy a kulturní vrstva⁴⁹

3.4. JEVÍŠOVICKÁ KULTURA

Sídliště

- Tvarožná, trasa dálnice D1 a D47 (lok. 23) objeveny dvě sídlištní jámy⁵⁰

Hradiště

- Pozořice-Hrádek (lok. 24) hradiště, povrchovými sběry získán datační materiál⁵¹

3.5. KULTURA SE ŠŇŮROVOU KERAMIKOU

Pohřebiště

- Sivice a Tvarožná – Záhumení (lok. 25) v roce 1947 prozkoumán dvojhrob této kultury⁵²
- Tvarožná-Pod Kopci, Kroutárky (lok. 26) v průběhu 20. století patrně několikrát narušeno rozsáhlé pohřebiště⁵³
- Tvarožná, trasa D1 a D47 (lok. 27) v roce 1979 zkoumány dva kostrové hroby⁵⁴

47 MEDUNOVÁ, Anna. Keramik der trichterbecherkultur aus Tvarožná. *Přehledy výzkumu* 1979. Brno: ČSAV AÚ Brno, 1981, s. 16–17.

48 ČIŽMÁŘ, pozn. 41, s. 210.

49 Ibid.

50 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 75.

51 ČIŽMÁŘ, pozn. 41, s. 211.

52 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 76.

53 Ibid.

54 ČIŽMÁŘ, Miloš. Hroby kultury se šňůrovou keramikou z Holubic a Tvarožné. *Archeologické rozhledy*. Praha: Academie, 1985, roč. 37, č. 4, s. 404.

- Tvarožná-Kopečky (lok. 28) L. Šebela zkoumal dva hroby⁵⁵

- Tvarožná a Jiříkovice (lok. 29) nalezen kostrový hrob⁵⁶

Ojedinělý nález

- Pozořice-Na Mordovně (lok. 30) zlomek sekeromlatu⁵⁷

3.6. KULTURA ZVONCOVITÝCH POHÁRŮ

Pohřebiště

- Sivice, vrátnice cementárny Mokrá (lok. 31), nalezen hrob se dvěma pohřbenými jedinci⁵⁸

Ojedinělý nález

- Pozořice-Maršíky (lok. 32) zlomená nátepní destička⁵⁹

Nelokalizovatelné nálezy

Z katastrů obcí pochází i další zmínky o blíže nelokalizovaných artefaktech, o kterých víme jen to, že údajně pocházejí z daných katastrů. Jedná se především o zlomy sekeromlatů příslušející nositelům kultury se šňůrovou keramikou.

4. DOBA BRONZOVÁ

(2 300/2 200–800 PŘ. N. L.)

Mapa č. 3

4.1. STARŠÍ DOBA BRONZOVÁ

4.1.1. ÚNĚTICKÁ KULTURA (2 300/2 200–1 750/1 700 PŘ. N. L.)

Pohřebiště

- Tvarožná, trasa D1 a D47 (lok. 1) při stavbě dálnice zkoumáno 13 hrobů⁶⁰

55 AÚ AV ČR Brno, NZ č. j. 2462/2010.

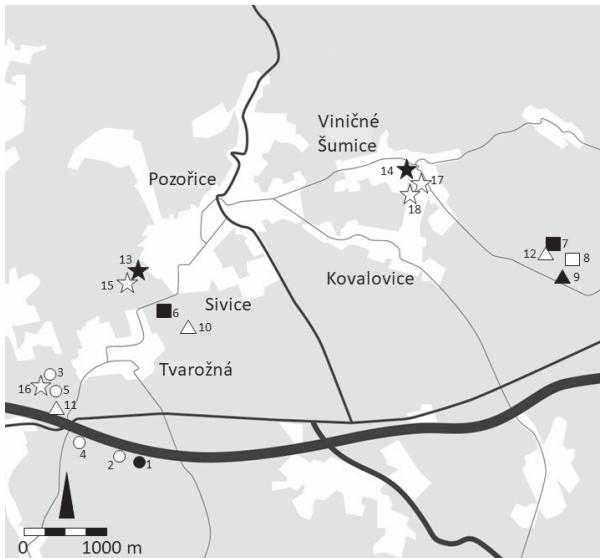
56 ÚAPP Brno, NZ č. j. 508/21.

57 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 73.

58 DVOŘÁK, Petr. *Die Gräberfelder der Glockenbecherkultur in Mähren I.* Brno: Impressum, 1992. s. 35.

59 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 73.

60 ČIŽMÁŘ, Miloš, GEISLEROVÁ, Kateřina a RAKOVSKÝ, Ivo. *Rettungsgrabungen aus der Autobahnstrasse Brno-Holubice im Jahre 1979. Přehledy výzkumu* 1979. Brno: ČSAV AÚ Brno, 1981, s. 69.

Mapa č. 3
Osídlení v době bronzové
(D. Hons)

- - únětická kultura
- pohřebiště
- - únětická kultura
- sídliště
- - mohylová kultura
- sídliště
- - mladší doba bronzová
- ▲ - velatická kultura
- pohřebiště
- △ - velatická kultura
- sídliště
- ★ - podolská kultura
- pohřebiště
- ☆ - podolská kultura
- sídliště

Sídliště

- Tvarožná, trasa D1 a D47 (lok. 2) při stavbě dálnice zachyceno sedm sídlištních objektů⁶¹
- Tvarožná-Pod Kopci/bývalá cihelna (lok. 3) na počátku 20. století narušení sídlištních jam v bývalé cihelně, povrchovým sběrem v sedmdesátých letech zachycen střepový materiál⁶²
- Tvarožná a Jiříkovice-Díly (lok. 4) při zahranném archeologickém výzkumu zachycena sídlištní jáma, cca 500 metrů západně od lok 2 (viz výše)⁶³

Hradiště/výšinné sídliště

- Santon (lok. 5) opakovaně zachycený keramický materiál únětické kultury, kromě něj i nálezy mazanic⁶⁴

61 Ibid.

62 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 111.

63 ČÍŽMÁŘ, GEISLEROVÁ a RAKOVSKÝ, pozn. 60.

64 KOS, pozn. 7, s. 40; ČÍŽMÁŘ, pozn. 41, s. 248–249; KOS, Petr. Tvarožná (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů 56-1*. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2015, s. 197.

4.2. STŘEDNÍ DOBA BRONZOVÁ (1 600–1 300 PŘ. N. L.)

4.2.1. STŘEDODUNAJSKÁ MOHYLOVÁ KULTURA

Sídliště

- Sivice-V Zihu (lok. 6) povrchovým sběrem zjištěné sídliště⁶⁵
- Viničné Šumice-Půllány (lok. 7) J. Poulik prozkoumal údajné obětiště.⁶⁶

4.3. MLADŠÍ DOBA BRONZOVÁ

Sídliště

- Viničné Šumice, 2004 plynovod Brno–Vyškov (lok. 8) jeden sídlištní objekt snad spadající do mladší DB, možná souvislost s lokalitou č. 12⁶⁷

4.3.1. VELATICKÁ KULTURA (1 300–1 000 PŘ. N. L.)

Pohřebiště

- Viničné Šumice-U Bahňáku (lok. 9) nález žárového hrobu⁶⁸

Sídliště

- Tvarožná a Sivice – Pastviska (lok. 10) keramika z povrchových sběru⁶⁹
- Tvarožná-Rohlenka (lok. 11) nalezeny tři sídlištní jámy, přímá souvislost s nálezy z jiříkovického katastru v těsné blízkosti⁷⁰
- Viničné Šumice-Padélky nad Silnicí (lok. 12) leteckou prospekcí nalezeno sídliště s více jak 50 sídlištními objekty⁷¹

65 ČSAV AÚ Brno, NZ č. j. 1589/1990.

66 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 112.

67 ÚAPP Brno, NZ č. j. 14/96.

68 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 112.

69 AÚ AV ČR Brno, NZ č. j. 674/1999.

70 AÚ AV ČR Brno, NZ č. j. 400/1995.

71 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 1464/1992.

4.4. POZDNÍ DOBA BRONZOVÁ

4.4.1. PODOLSKÁ KULTURA (1000–800 PŘ. N. L.)

Pohřebiště

- Sivice-Desátkové Díly (lok. 13) během dvou výzkumů zkoumáno osm popelnicových hrobů⁷²
- Viničné Šumice-Pod Pískama (lok. 14) nález žárového hrobu⁷³

Sídliště

- Sivice-Desátkové hony (lok. 15) sídliště zkoumané pomocí povrchových sběrů mezi lety 1989–2007⁷⁴
- Tvarožná-Pod Kopci (lok. 16) mezi halštatským materiálem identifikovány i podolské keramické tvary⁷⁵
- Viničné Šumice-Hasiči/Knihovna (lok. 17) jeden sídlištní objekt⁷⁶
- Viničné Šumice-Hasiči/Knihovna (lok. 18) jeden sídlištní objekt z přelomu podolské a horákovské kultury⁷⁷

Nelokalizovatelné nálezy

Z katastru obce Pozořice pocházejí údajně tři exempláře bronzových sekér/sekero-mlatů. Ze Sivic je zaznamenáno rovněž poměrně velké množství artefaktů, o nichž nevím, z které polohy přesně pocházejí. Jedná se například o sídliště, hrob a náramek ze střední doby bronzové zjištěné povrchovými sběry nebo jehlice z mladší doby bronzové.⁷⁸ Na katastru Tvarožné v poloze Zadní díly bylo prozkoumáno 17 únětických hrobů, bohužel však dodnes neznáme přesnou polohu lokality, mohla by však mít souvislost s výzkumem pohřebiště v trase dálnice D1 a D47 (lok. 1 a 2). Obdobná situace platí i pro depot několika bronzových předmětů z téhož období. Z katastru Viničných Šumic údajně pochází bronzová sekera s postranními lištami.⁷⁹ Z intravilánu obce Viničné Šumice pochází bronzová šipka (informace pracovníků Muzea Brněnska – Muzea ve Šlapanicích).

5. DOBA HALŠTATSKÁ

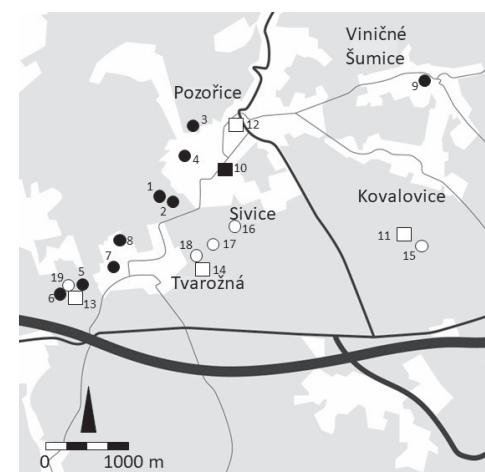
(800–450 PŘ. N. L.)

Mapa č. 4

5.1. HORÁKOVSKÁ KULTURA (800–450 PŘ. N. L.)

Sídliště

- Pozořice-Hlásnice (lok. 1) při výzkumu bylo nalezeno menší množství pozdně halštatské keramiky.⁸⁰
- Sivice, jihozápadně od obce (lok. 2) z povrchových sběrů zachyceno sídliště, nálezy keramika a zlomek jehlice⁸¹
- Sivice-Desátkové hony (lok. 3) z povrchových sběrů zachycena halštatská keramika⁸²
- Sivice, severní okraj obce (lok. 4) sídlištní jáma s nálezy keramiky a zlomku bronzu⁸³
- Sivice, domy č. p. 290, 260, 293 (lok. 5) při budování kanalizace byly nalezeny objekty, jejichž materiál řadíme do doby halštatské.⁸⁴
- Tvarožná, sever Santonu, bývalá cihelna (lok. 6) řada nálezů z průběhu 20. století, včetně prozkoumání 11 sídlištních objektů v roce 1943 nebo narušení sídlištních objektů v roce 1963⁸⁵

Mapa č. 4
Osídlení v době halštatské, laténské a římské
(D. Hons)

- – halštatské sídliště
- – sídliště z doby římské
- – laténské pohřebiště
- – laténské sídliště

72 KOS, pozn. 7, s. 53.
73 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 112.

74 KOS, pozn. 7, s. 53.

75 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 111.
76 ÚAPP Brno, NZ č. j. 922/2017.
77 Ibid.
78 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 105–107.
79 Ibid., s. 110–112.

80 ŠMÍD, Miroslav. Pravěké výšinné sídliště Hlásnica na katastru obce Jezera. *Pravěk. Nová řada*. Brno: ÚAPP, 2000, roč. 10, s. 78.

81 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 136.

82 KOS, pozn. 7, s. 53.

83 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 2023/1969.

84 PARMA, David. Sivice (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů 50* (2009). Brno: AÚ AV ČR Brno, 2009, s. 315.

85 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 137.

1999 detekovány sídlištění objekty a při povrchových sběrech nacházeny opakovaně střepy (střed polohy je cca 450 m od lok. 5, mohou souviset).⁸⁶

- Tvarožná, dům č. 125 (lok. 8) při výkopu nalezena sídlištění jáma⁸⁷
- Tvarožná-V Hlinkách (lok. 9) při výzkumu v roce 1979 zachyceny dvě sídlištění jámy⁸⁸
- Viničné Šumice, dům č. p. 278 (lok. 10) při zemních pracích nalezeny halštatské střepy⁸⁹

Nelokalizovatelné a ojedinělé nálezy

Z katastru Viničných Šumic pochází střepový materiál z neznámého sídliště.⁹⁰ Na Santonu se ojediněle objevuje i halštatská keramika, stejně tak na katastru Pozořic v lokalitě Hrádek na hradisku. Lokality byly zřejmě v této době ještě sporadicky využívány.

6. DOBA LATÉNSKÁ (450–9/6 PŘ. N. L.)

Mapa č. 4

Pohřebiště

- Sivice, domy č. 184 a 185 (lok. 11) nalezeno několik hrobů včetně bojovnické výbavy⁹¹

Sídliště

- Kovalovice-Na Rovinách (lok. 12) při povrchových sběrech objevena laténská keramika⁹²
- Pozořice-V Zámku, ul. Nová (lok. 13) při záchranném archeologickém výzkumu zjištěny kulturní vrstvy snad z pozdního halštuatu jdoucí pravděpodobně až do stupně LT A⁹³
- Tvarožná-Pod Kopci (lok. 14) sídliště, zkoumány sídlištění jámy i půdorysy chat, nález parohového razidla na keramiku⁹⁴

86 ÚAPP Brno, NZ č. j. 310/00.

87 Ibid., NZ č. j. 122/98.

88 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 137.

89 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 2486/1956.

90 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 138.

91 SALAŠ, Milan. Další laténské kostrové hroby ze Sivic (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů* 1982. Brno: ČSAV AÚ Brno, 1984, s. 34–35.

92 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 593/1990.

93 AÚ AV ČR Brno, NZ č. j. 145/2019.

94 MEDUNA, Jiří. *Die latenezeitlichen Siedlung in Mähren*. Praha: Academia, 1980, s. 298;

HLAVA, Miloš. Laténské sídliště u Tvarožné (okr. Brno-venkov). *Pravěk. Nová řada*. Brno: ÚAPP Brno, 2001, roč. 11, s. 301.

- Tvarožná-U Studánky (lok. 15) z povrchových sběrů získán keramický materiál⁹⁵

7. DOBA ŘÍMSKÁ (9/6 PŘ. N. L.–380 N. L.)

Mapa č. 4

Sídliště

- Kovalovice-Na rovinách (lok. 16) při povrchových sběrech a částečně i destruktivními výzkumy prokázáno osídlení ze starší a mladší doby římské, nalezen i půdorys kúlové chaty⁹⁶
- Sivice-Přední Díly (lok. 17) nalezen denár císaře Hadriána⁹⁷
- Tvarožná a Sivice – Pastviska (lok. 18) z povrchových sběrů pochází keramika.⁹⁸
- Tvarožná-U Studánky (lok. 19) z povrchového sběru pochází keramika ze starší doby římské.⁹⁹
- Tvarožná-Pod Kopci (lok. 20) během řady výzkumů byly zachyceny jak sídlištění jámy, pec i keramika z povrchových sběrů.¹⁰⁰

Nelokalizovatelné nálezy

Z katastru Sivic pochází střep z doby římské.¹⁰¹

8. RANÝ STŘEDOVĚK (568–1 230 N. L.)

Mapa č. 5

Pohřebiště

- Tvarožná-Hlinky (lok. 1) jeden kostrový hrob s železným nožem (může souviset s tratí U Cihelny lok. 3, viz níže).¹⁰²

95 AÚ AV ČR Brno, NZ č. j. 674/1999.

96 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 593/1990; ÚAPP Brno, NZ č. j. 317/00

97 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 161.

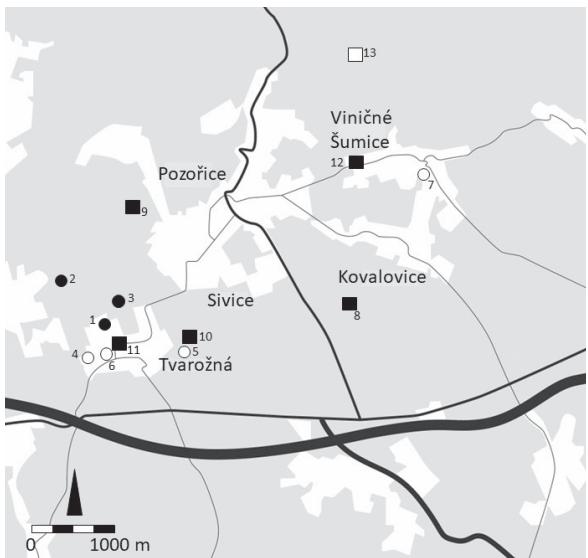
98 AÚ AV ČR Brno, NZ č. j. 674/1999.

99 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 680/1946.

100 MIKULKOVÁ, Blanka. Hrnčířská pec z doby římské z Tvarožné, okr. Brno-venkov. *Pravěk. Nová řada*. Brno: ÚAPP Brno, 1996, roč. 6, s. 175.

101 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 161.

102 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 1086/1945.

Mapa č. 5
Osídlení v raném
a vrcholném středověku
(D. Hons)

- - raně středověké pohřebiště
- - raně středověké sídliště
- - středověké sídliště /nález
- - hrad

- Tvarožná-U Akátků (lok. 2) nalezen jeden kostrový hrob s fragmenty keramiky¹⁰³
- Tvarožná-U Cihelny (lok. 3) osm kostrových hrobů, jedná se o část středohradištního pohřebiště.¹⁰⁴

Sídliště

- Tvarožná-Krákory (lok. 4) nalezeno mladohradištní sídliště s nálezy keramiky, železnými srpy a kostěnými nástroji¹⁰⁵
- Tvarožná-U Studánky (lok. 5) povrchové sběry, mladohradištní keramika¹⁰⁶
- Tvarožná, ppč. 551 (lok. 6) zachycena část sídliště, která zřejmě souvisí se severnějším pohřebištěm (podle P. Kose by bylo možné uvažovat o osadě Veligrad).¹⁰⁷
- Viničné Šumice, dům č. p. 18 (lok. 7) jeden sídlištní objekt¹⁰⁸

Nelokalizovatelné nálezy

V jižní části katastru Sivic se údajně nacházelo hradiště datovatelné do střední doby hradištní.¹⁰⁹

103 Ibid., NZ č. j. 351/1955.

104 Ibid., NZ č. j. 194/1983.

105 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 178.

106 AÚ AV ČR Brno, NZ č. j. 674/1999.

107 ÚAPP Brno, NZ č. j. 50/21.

108 BELCREDI a kol., pozn. 3, s. 178.

109 Ibid., s. 177.

9. VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK (1230–1526 N. L.)

Mapa č. 5

Sídliště

- Pozořice-Nad pastviskem/Padélky (lok. 8) pozůstatek úvozové cesty středověkého až novověkého stáří¹¹⁰
- Sivice-Nedbaly (lok. 9) nález obilní jámy rámcově z 15.–19. století¹¹¹
- Tvarožná-U Studánky (lok. 10) povrchové sběry, nalezena keramika¹¹²
- Tvarožná, ppč. 550/1 (lok. 11) při stavbě nalezeno kontinuální osídlení od 13. do 15. století¹¹³
- Viničné Šumice-Z obce (lok. 12), údajný nález středověké chodby z let 1908–1910¹¹⁴

Hrad

- Pozořice-Vildenberk (lok. 13) středověký hrad postavený kolem roku 1318, zaniká na konci 14. století.¹¹⁵
- Hradiště (lok. 14) zaniklý nedokončený středověký hrad, snad z druhé poloviny 13. stol.¹¹⁶

VÝVOJ STRUKTURY OSÍDLENÍ

Na katastrálních územích sledovaných obcí můžeme sledovat intenzivní doklady lidské přítomnosti již od paleolitu. Nejlépe poznatou lokalitu představuje poloha Tvarožná-Za Školou, kde proběhla jak série povrchových sběrů, tak fyzický výzkum. Podařilo se zde prozkoumat bohunicienskou lokalitu.¹¹⁷ Stejného nebo blízkého stáří by mohla být údajně szeletienská industrie polohy Tvarožná IV, známá z povrchových sběrů.¹¹⁸ Poslední přesně datovanou industrií představují aurignacienské nálezy z polohy Tvarožná I-Nová pole. Dle slov autora výzkumu,

110 ÚAPP Brno, NZ č. j. 308/00.

111 Ibid., NZ č. j. 157/98.

112 AÚ AV ČR Brno, NZ č. j. 674/1999.

113 ÚAPP Brno, NZ č. j. 50/21.

114 AÚ ČSAV Brno, NZ č. j. 536/1948.

115 KOVÁŘ, Josef, Jan a kol. Nová zjištění na hradě Vildenberg u Pozořic, okr. Brno-venkov. *Archaeologica Historica*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2013, roč. 38, č. 2, s. 415–433.

116 PLAČEK, Miroslav. *Ilustrovaná encyklopédie moravských hradů hrádků a tvrzí*. Praha: Libri, 2001. s. 252.

117 ŠKRDLA a kol., pozn. 4.

118 OLIVA, pozn. 13, s. 16.

potažmo jeho zpracování jde o jeden z nejlepších souborů vyvinutého aurignacienu.¹¹⁹ V severní části katastru Tvarožné, na úpatí prvních výběžků Drahanské vrchoviny vidíme výraznou koncentraci paleolitických lokalit. U řady z nich nejsme schopni přesnějšího datování, zdá se však, že v kontextu s datovanými lokalitami se většinou jedná o mladopaleolitický materiál. Ojedinělé doklady využití mikroregionu v paleolitu pocházejí i z katastru Pozořic, jde však o starší mezi-válečné nálezy. S nástupem zemědělského pravěku se osídlení zintenzivňuje. Na katastrech sledovaných obcí, s výjimkou Kovalovic, nalezneme doklady osídlení příslušníků kultury s lineární keramikou. Jde buď o povrchové sběry nebo sondáže realizované především během záchranných výzkumů. Vzhledem k počtu a rozsahu zaznamenaných lokalit především v intravilánu obcí Pozořice a Sivice máme zřejmě co do činění s poměrně intenzivním osídlením, které se pravděpodobně v čase vyvíjelo a měnilo pozvolna obývaný prostor. K větším lokalitám můžeme řadit i sídliště z polohy Tvarožná-Pod kopci. Ve srovnání s dříve sledovanými katastry¹²⁰ pozorujeme výraznější nárůst hustoty osídlení. Svou roli zde může hrát i pozvolná změna geomorfologie a blízkost svahu Drahanské vrchoviny. Z rozhraní katastrů Sivic a Tvarožné máme doloženo i menší sídliště příslušníků kultury s vypíchanou keramikou. Moravskou malovanou keramiku jsme našli dílem v polohách, kde zřejmě navázala na dřívější lineární lokality, nově se však objevuje i ve dvou polohách na katastru Kovalovic a poprvé se setkáváme s osídlením dominantní polohy v trati zvané Hlásnice severně od Viničných Šumic. Zda zde již v tomto období vybudovali obyvatelé hradbu, není jisté, na lokalitě však, minimálně omezeně, nějakou činnost provozovali. Nejstarší čistě eneolitické osídlení představuje kultura s nálevkovitými poháry, ve sledované oblasti je zastoupená sídlištěm, mohylovým pohřebištěm i prvním doloženým hradištěm v daném regionu v poloze Hlásnice severně nad Viničními Šumicemi. Byl zde dokumentován i průběh dvou valů, nalezen hojný keramický materiál a výše zmíněné pohřebiště bylo situováno jen několik desítek metrů jihovýchodním směrem, takže vzájemná souvislost je nasnadě. Poslední etapu osídlení hradiště Hlásnice představuje bádenská kultura. Doklad působení příslušníků jevišovické kultury z mladšího eneolitu se podařilo nalézt v trase dálnice D1 a D47 v podobě dvou sídlištních jam a v podobě hradiště, nalézajícího se na katastru obce Pozořice v poloze Hrádek. Nejvýraznější doklady osídlení zanechali příslušníci kultury se šňůrovou keramikou z pozdního eneolitu. V sledovaném mikroregionu evidujeme předpohřebiště, z nichž nejtypičtější a často narušované leželo pravděpodobně v poloze

Tvarožná-Pod kopci. Dobrým dokladem je i další kostrový hrob z polohy Díly, který navazuje na pohřebiště z katastru Jiříkovic.¹²¹ Kromě toho je zde i bohatý dvojhrob z katastru Sivic a hroby zjištěné z výzkumu při stavbě trasy D1 a D47. Poslední spíše ojedinělý doklad osídlení patří kultuře se zvoncovitými poháry, která je reprezentována jedním dvojhroblem a zlomenou nátepní destičkou. Doba bronzo-vá představuje jeden z vrcholů osídlení mikroregionu. Klíčovou roli hrál zřejmě kopec Santon, možná v tehdejší době i opevněný, v jehož blízkosti se nacházelo jak pohřebiště s blízkým sídlištěm, tak další samostatná sídliště. Další památky patří až do střední doby bronzové, kdy evidujeme jedno sídliště a jedno snad obecní místo na katastru Viničných Šumic, alespoň tak ho interpretoval autor výzkumu J. Poulik. V mladší době bronzové hraje významnou roli okolí dnešní Rohlenky, což je prostor jižně od Santonu. Nachází se zde rozsáhlé sídliště, které pokračuje na jiříkovickém katastru. Další velké sídliště najdeme na katastru Viničných Šumic. Ojediněle máme zachycené i pohřební aktivity. Ze závěru doby bronzové jsou nejlepší doklady ze Sivic-Desátkových honů, kde se podařilo najít jak sídliště, tak pohřebiště podolské kultury. Menší lokality jsou i v okolí. V době halštatské se setkáváme v tomto prostoru s příslušníky tzv. horákovské kultury. Známe odtud prozatím pouze sídliště. Není neobvyklé, že navazují na předcházející podolské osídlení, čímž můžeme dobré doložit kontinuitu osídlení, ale nacházíme je rovněž i v nových polohách. V následujícím období laténu je opět ojediněle možné vidět kontinuitu v osídlení především mezi pozdním halštatem a časným laténem, ale i následná kontinuita osídlení trvající až do doby římské (Tvarožná-Pod kopci). Evidujeme i část kostrového pohřebiště v obci Sivice. I v následné době římské můžeme vidět poměrně výrazné tendenze v pokračujícím osídlení na již dříve obývaných polohách. Absentují však pohřebiště a nevidujeme žádný doklad osídlení z doby stěhování národů. Raně středověká fáze vývoje je doložena sídlišti i pohřebišti, která pocházejí takřka výlučně z katastru obce Tvarožné. Je tedy možné, že zde existovalo určité sídlištní centrum, jelikož jsou zde pohřební i sídelní areály v blízkosti současné zástavby. Doklady vrcholně středověkých aktivit máme opět doložené z celého regionu. Zpravidla se jedná o menší ojedinělé nálezy, ale důležité doklady o vývoji obce poskytl výzkum v Tvarožné, kde byl doložen vývoj od 13. do 15. století, a výraznou roli v poznání středověkého života hraje hrad Vildenberk v severní části pozořického katastru.

P. Kos ve svém textu z roku 2008¹²² shrnul do značné míry klíčový vývoj regionu s důrazem na lokalitu Santon a její okolí. V tomto článku jen připomínáme

119 Ibid., s. 16.

120 HONS, pozn. 1 a 2.

121 HONS, pozn. 2, s. 119.

122 KOS, pozn. 7.

nejdůležitější objevy, případně se zaměříme na srovnání struktury osídlení ve vybraných obdobích. Od zemědělského pravěku v zásadě platí, že lidská roviná sídliště byla zakládána v blízkosti vodních toků, ani tento region v tomto ohledu není výjimkou.¹²³ Můžeme vidět, že největší míru poznatků o pravěkém životě máme z intravilánů obcí nebo z výjimečně intenzivně osídlených poloh. Do určité míry to může zkreslovat naše poznání o skutečné struktuře osídlení, ale opakování osídlování některých poloh poměrně výmluvně ukazuje, že lidé často volí k životu podobné prostředí.

Pokud odhlédneme od poměrně intenzivního paleolitického osídlení, které je komentováno výše, představuje zajímavou etapu pravěku počátek eneolitu, kdy jsou poprvé k osídlení využity výšinné polohy. Z počátku snad jen k životu (mapa 2, lok. 16), ale později je zde vybudována fortifikace a lokalita plní svou úlohu zřejmě až do konce středního eneolitu, kdy je naposledy osídlena bádenskou kulturou. Využití této polohy je přirozené, jelikož už podle současného názvu Hlásnice, dává svým uživatelům možnost kontrolovat okolní území. V mladším eneolitu dost možná funkci hradiště přebírá severovýchodně situovaná lokalita Hrádek (mapa 2, lok. 24), kde nacházíme stopy po jevišovické kultuře. Další doklady eneolitického osídlení jsou však v otevřené krajině jižně od těchto poloh poměrně vzácné. Výjimku představuje kultura se šňurovou keramikou, která je ve sledovaném regionu reprezentována pěti pohřebišti. Nacházíme zpravidla ojedinělé hroby, které byly zřejmě ve větší vzdálenosti od sebe, obdobně, jako ve Šlapanicích-Nových Polích, kde je postupně odkrýváno pohřebiště rozprostřené na poměrně velké ploše¹²⁴, nebo v poloze Jiříkovice-Dříly,¹²⁵ ke kterému jeden z hrobů zmíněný v článku naleží (mapa 2, lok. 29). Překvapivé jsou poměrně sporadické doklady působení kultury se zvoncovitými poháry, které jsou jen o pár kilometrů jižněji na katastru Šlapanic zastoupeny velmi hojně.¹²⁶

V počátku doby bronzové hraje ústřední roli v osídlení Santon. V době únětickej kultury je jeho pomocí pravděpodobně kontrolována široká okolní oblast. Ve střední době bronzové stopy osídlení slábou, ale od mladší doby bronzové můžeme pozorovat dynamický a kontinuální vývoj sledovaného regionu, kdy dochází pouze k posunu pravděpodobně klíčových centrálních struktur v prostoru. Tento vývoj trvá až do sklonku halšatů, eventuálně počátku laténu. Oblast je mimo jiné

vyústěním komunikačního koridoru z oblasti Hané, tzv. Vyškovské brány, a to je bezpochyby jeden z důvodů, proč nabývala na významu. O dalších příčinách tohoto vývoje píše blíže P. Kos.¹²⁷

Poslední krátké zamýšlení věnujme vývoji středověké krajiny. Pohřebiště i sídliště se poměrně jasně koncentrují v okolí obce Tvarožná. Máme doloženou jak středohradištní etapu vývoje, tak následnou mladohradištní (10.–12. století). Je možné, že na místě dnešní obce Tvarožná stála již v této době raně středověká osada a i pozdější středověké osídlení (rovněž doložené pro 13.–15. století) tomu nasvědčuje. Obdobnou situaci máme zachycenou na Masarykově náměstí ve Šlapanicích, kde jsou známé struktury od 7. do 8. století až po středověkou etapu vývoje.¹²⁸

ZÁVĚR

Katastry obcí Kovalovice, Pozorce, Sivice, Tvarožná a Viničné Šumice nabízejí značné množství archeologických nálezů, a lze tak alespoň zprostředkovat nahlédnout do pestré mozaiky kulturního vývoje v této oblasti. Nejstarší bezpečně datované nálezy jsou staré 40 000 let, ale je prakticky jisté, že člověk zdejší krajinou procházel již dříve. S několika málo výjimkami je možné konstatovat permanentní osídlení daného mikroregionu od příchodu prvních zemědělců před cca 7500 lety. Poměrně kontinuální osídlení je zde i v období eneolitu a jediný hiát zatím představuje závěr starší doby bronzové a doba stěhování národů. Je však možné, že doklady lidských aktivit z těchto období zatím pouze nebyly nalezeny. V úseku mladší doby bronzové až do doby halštatské je oblast v centru tehdejšího vývoje i vzhledem k blízkosti eponymních lokalit kultur velatické, podolské a horákovské. V době laténské a římské pokračují doklady osídlení v celku rovnoměrně. V raném středověku máme prozatím doloženy sídliště i pohřební aktivity převážně v blízkosti obce Tvarožná a ze středověku pochází několik ojedinělých nálezů, pozůstatky kontinuálního osídlení z Tvarožné a zřícenina hradu Vildenberk v jižní části Drahanské vrchoviny.

123 TÓTH, Peter, ORAVKINOVÁ, Dominika a POKUTTA, Dalia A. Settlement organisation of the Otomani-Füzesabony Cultural complex in Slovakia. A spatio-temporal modelling study. In: FISCHL, Klára P. a KIENLIN, Tobias, L. *Beyond divides The Otomani Füzesabony Phenomenon*. Bonn, 2019, s. 58.

124 HONS, pozn. 1, s. 88.

125 HONS, pozn. 2, s. 119.

126 HONS, pozn. 1, s. 88–89.

127 KOS, pozn. 7.

128 HONS, pozn. 1, s. 95–96.

Tabulka se souřadnicemi lokalit ve formátu WGS-84

ČÍSLO MAPY /OBDOBÍ	ČÍSLO A NÁZEV LOKALITY	VÁHA LOKALITY (1, 2, 3, 4)	SOUŘADNICE N	SOUŘADNICE E
1. PALEOLIT	1 - Tvarožná- Za Školou	1	49.1892506	16.7690742
	2 - Tvarožná IV-Čermáková Zmola	2	49.2059583	16.7611456
	3 - Tvarožná I-Nová pole	2	49.2076261	16.7612933
	4 - Pozořice-Na Větráku	2	49.2124269	16.7979303
	5 - Pozořice, JV obce	2	49.2057003	16.8049044
	6 - Sivice, okolí kóty 367	2	49.2084972	16.7723975
	7 - Sivice, JV kóty 367	2	49.2058561	16.7746253
	8 - Tvarožná II-Na Krátkých	2	49.2068058	16.7672328
	9 - Tvarožná III	2	49.2086394	16.7565967
	10 - Tvarožná V- Pod Santonem, Díly	2	49.1884306	16.7643783
	11 - Tvarožná VI-U Studýnek	2	49.1906064	16.7824422
	12 - Tvarožná VII-Tvaroženská, Netroufaly	2	49.1994228	16.7634736
	13 - Tvarožná VIII	2	49.2040178	16.7639028
	14 - Tvarožná IX	2	49.1942031	16.7608989
2. NEOLIT A ENEOLIT	1 - Pozořice-Nad Pastviskem	1	49.1949180	16.8095965
	2 - Sivice-Díly	2	49.1980797	16.7883325
	3 - Viničné Šumice	1	49.2132864	16.8191547
	4 - Pozořice, Maršíky-Poustky	2	49.2089519	16.8063100
	5 - Pozořice-Na Mordovně	2	49.2188453	16.8270689
	6 - Pozořice-Peklo	2	49.2088928	16.7879308
	7 - Pozořice a Sivice - Pod Kostelem, Nová ul.	1	49.2043036	16.7880025
	8 - Sivice-Štěgle (dům. P. Kubína)	2	49.1993133	16.7808781
	9 - Tvarožná-Pod Kopci	1	49.1903402	16.7608456
	10 - Viničné Šumice, intravilán obce	2	49.2132192	16.8225022
	11 - Sivice a Tvarožná – Záhumení (JZ Sivic, S Tvarožné)	2	49.2012786	16.7727667
	12 - Kovalovice-Díly	1	49.2031906	16.8045264
	13 - Kovalovice-Na Rovinách	1	49.1961250	16.8208350
	14 - Tvarožná-Pod Kopci	1	49.1903402	16.7608456

15 - Tvarožná III, trasa D1 a D47	1	49.1806536	16.7825281	
16 - Pozořice-Hlásnice	1	49.2161589	16.8118808	
17 - Pozořice-Rékoví	1	49.2206436	16.8069886	
18 - Pozořice-Kněží Hora	2	49.2136392	16.8005594	
19 - Pozořice-Hlásnice	2	49.2148206	16.8141125	
20 - Tvarožná-Pod Santonem	2	49.1900242	16.7666925	
21 - Pozořice-Hlásnice	1	49.2161589	16.8118808	
22 - Pozořice-Hlásnice	1	49.2161589	16.8118808	
23 - Tvarožná, trasa dálnice D1 a D47	1	49.1802711	16.7883217	
24 - Pozořice-Hrádek	1	49.2248272	16.8378661	
25 - Sivice-Tvarožná – Záhumení	2	49.2013981	16.7725825	
26 - Tvarožná-Pod Kopci, Kroutárky	2	49.1903233	16.7624358	
27 - Tvarožná, trasa D1 a D47	1	49.1802711	16.7883217	
28 - Tvarožná-Kopečky	2	49.1836481	16.7842878	
29 - Tvarožná a Jiříkovice	1	49.1773181	16.7633369	
30 - Pozořice-Na Mordovně	2	49.2186997	16.8269014	
31 - Sivice, vrátnice cementárny Mokrá	2	49.2079042	16.7787703	
32 - Pozořice-Maršíky	2	49.2091886	16.8057439	
3. DOBA BRONZOVÁ	1 - Tvarožná, trasa D1 a D47	1	49.1815019	16.7753611
	2 - Tvarožná, trasa D1 a D47	1	49.1819614	16.7731297
	3 - Tvarožná-Pod Kopci /bývalá cihelna	1	49.1890011	16.7617869
	4 - Tvarožná a Jiříkovice – Díly	1	49.1829103	16.7666494
	5 - Santon	1	49.1881930	16.7637428
	6 - Sivice-V Zihu	1	49.1969006	16.7796200
	7 - Viničné Šumice-Püllány	2	49.2039856	16.8477864
	8 - Viničné Šumice, 2004 plynovod Brno-Vyškov	1	49.2013089	16.8509119
	9 - Viničné Šumice-U Bahňáku	2	49.2001128	16.8498056
	10 - Tvarožná a Sivice - Pastviska	1	49.1939822	16.7845881
	11 - Tvarožná-Rohlenka	1	49.1843453	16.7590961
	12 - Viničné Šumice-Padělký nad Silnicí	1	49.2034844	16.8456744
	13 - Sivice-Desátkové hony	2	49.2002333	16.7767453

	14 - Viničné Šumice-Pod pískama	2	49.2127264	16.8215292
	15 - Sivice-Desátkové hony	2	49.2002333	16.7767453
	16 - Tvarožná-Pod Kopci	1	49.1885211	16.7562769
	17 - Viničné Šumice-Hasiči/Knihovna	1	49.2119744	16.8234633
	18 - Viničné Šumice-Hasiči/Knihovna	1	49.2119744	16.8234633
4. DOBA HALŠTATSKÁ, LATÉNSKÁ A ŘÍMSKÁ	1 - Pozořice-Hlásnice	1	49.2161589	16.8118808
	2 - Sivice, jihozápad obce	3	49.2011433	16.7755003
	3 - Sivice-Desátkové hony	2	49.2002333	16.7767453
	4 - Sivice, severní okraj obce	3	49.2066167	16.7822467
	5 - Sivice, dům č. p. 290, 260, 293	1	49.2044278	16.7791392
	6 - Tvarožná, sever Santonu, bývalá cihelna	1	49.1912767	16.7626664
	7 - Tvarožná-Pod Kopci	2	49.1891894	16.7577203
	8 - Tvarožná, dům č. 125	1	49.1918383	16.7691425
	9 - Tvarožná-V Hlinkách	2	49.1953228	16.7700264
	10 - Viničné Šumice, dům č. p. 278	1	49.2126928	16.8194806
	11 - Sivice, domy č. 184 a 185	1	49.2020325	16.7841611
	12 - Kovalovice-Na rovinách	1	49.1961250	16.8208350
	13 - Pozořice-V Zámku, ul. Nová	1	49.2093092	16.7913433
	14 - Tvarožná-Pod Kopci	1	49.1884131	16.7580539
	15 - Tvarožná-U Studánky	1	49.1906064	16.7824422
	16 - Kovalovice-Na rovinách	1	49.1961250	16.8208350
	17 - Sivice-Přední Díly	3	49.1976767	16.7893194
	18 - Tvarožná a Sivice – Pastviska	1	49.1939822	16.7845881
	19 - Tvarožná-U Studánky	2	49.1896644	16.7825453
	20 - Tvarožná-Pod Kopci	2	49.1883650	16.7581322
5. RANÝ AVRCHOLNÝ STŘEDOVĚK	1 - Tvarožná-Hlinky	1	49.1946356	16.7699914
	2 - Tvarožná-U Akátků	1	49.1990706	16.7619283
	3 - Tvarožná-U Cihelny	1	49.1965481	16.7726297
	4 - Tvarožná-Krákory	1	49.1929031	16.7665078
	5 - Tvarožná-U Studánky	1	49.1906064	16.7824422

6 - Tvarožná, ppč. 551	1	49.1918692	16.7696239
7 - Viničné Šumice, dům č. p. 18	1	49.2123117	16.8247489
8 - Pozořice-Nad pastviskem /Padělky	1	49.1890154	16.0802046
9 - Sivice-Nedbaly	1	49.2064558	16.7736983
10 - Tvarožná-U Studánky	1	49.1906064	16.7824422
11 - Tvarožná, ppč. 550/1	1	49.1918692	16.7696239
12 - Viničné Šumice, západ obce	1	49.2130469	16.8138536
13 - Pozořice-Vildenberg	1	49.2245522	16.8127728
14 - Pozořice- Hradištěk	1	49.2243089	16.8123597

PRAMENY A LITERATURA

Nálezové zprávy dostupné v archivu AÚ AV ČR Brno:

Pozořice (s. o. Slavkov, p. o. Vyškov), NZ č. j. 2882/1946, 1946.

Pozořice (s. o. Slavkov, p. o. Vyškov), NZ č. j. 687/1947, 1947.

Pozořice (s. o. Slavkov, p. o. Vyškov), NZ č. j. 1010/1947, 1947.

Sivice (s. o. Slavkov, p. o. Vyškov), NZ č. j. 2893/1946, 1946.

Sivice (Brno-venkov), NZ č. j. 1904/1962, 1962.

Sivice (o. Brno-venkov), NZ č. j. 2023/1969, 1969.

Tvarožná (s. o. Brno), NZ č. j. 1086/1945, 1945.

Tvarožná (s. o. Brno, p. o. Brno), NZ č. j. 680/1946, 1946.

Tvarožná (s. a p. o. Brno-v.), NZ č. j. 923/1947, 1947.

Tvarožná (s. o. Brno-venkov), NZ č. j. 216/1948, 1948.

Tvarožná (s. o. Brno), NZ č. j. 351/1955, 1955.

Tvarožná (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 2462/2010, 2010.

Viničné Šumice (o. Brno), NZ č. j. 536/1948, 1948.

BÁLEK, Miroslav a ČIŽMÁŘ, Miloš. Kovalovice (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 593/1990, 1990.

BÁLEK, Miroslav. Viničné Šumice (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 1464/1992, 1992.

ČIŽMÁŘ, Miloš, GEISLEROVÁ, Kateřina a RAKOVSKÝ, Ivo. Tvarožná-U cihelny (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 194/1983, 1983.

KOS, Petr. Pozořice – Sivice 2015, průtah (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 145/2019, 2019.

MEDUNA, Jiří. Tvarožná (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 1370/1964, 1964.

ONDRAČEK, Jaromír. Viničné Šumice (o. Brno-venkov), NZ č. j. 2486/1956, 1956.
ŠEDO, Ondřej. Sivice (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 1589/1990, 1990.
ŠTROF, Antonín. Tvarožná-Rohlenka (okr. Brno-venkov). NZ č. j. 400/1995, 1995.
UNGER, Josef. Tvarožná (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 649/1999, 1999.
VITULA, Petr. Tvarožná (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 1635/2017.

Nálezové zprávy dostupné v archivu ÚAPP Brno:

KOS, Petr. Tvarožná (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 122/98, 1998.
KOS, Petr. Sivice 1998 (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 157/98, 1998.
KOS, Petr. Pozořice 2000 (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 308/00, 2000.
KOS, Petr. Tvarožná 2000 (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 310/00, 2000.
KOS, Petr. Kovalovice 2000 (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 317/00, 2000.
KOS, Petr. Viničné Šumice 2015 (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 102/16, 2016.
KOS, Petr. Viničné Šumice 2015), novostavba víceúčelového objektu (okr. Brno-venkov, NZ č. j. 922/17, 2017.
KOS, Petr. Tvarožná ppč. 550/1 (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 50/21, 2021.
PARMA, David. Tvarožná (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 508/21, 2021.
VITULA, Petr. Viničné Šumice (okr. Brno-venkov), NZ č. j. 14/96, 1996.

BELCREDI, Ludvík a kol. Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov.
Brno: Okresní muzeum Brno-venkov, 1989.

BOLINA, Pavel a Doležel, Jiří. Hrady na Drahanské vrchovině do konce 13. století.
Archaeologica Historica. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1988, roč. 13, s. 321–352.
ISSN 0231-5823.

ČIŽMÁŘ, Miloš. Hroby kultury se šňůrovou keramikou z Holubic a Tvarožné.
Archeologické rozhledy. Praha: Academie, 1985, roč. 37, č. 4, s. 403–413. ISSN 0323-1267.

ČIŽMÁŘ, Miloš. *Encyklopédie hradišť na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004.
ISBN 80-7277-174-4.

ČIŽMÁŘ, Miloš a GEISLER, Martin. Příspěvek k poznání výšinných sídlišť kultury únětické na Moravě. *Acta Musai Moraviae. Scientes sociales*. Brno: Moravské muzeum, 1993, roč. 78, č. 1, s. 51–57. ISSN 0323-0570.

ČIŽMÁŘ, Miloš, GEISLEROVÁ, Kateřina a RAKOVSKÝ, Ivo. Rettungsgrabungen aus der Autobahnstrasse Brno-Holubice im Jahre 1979. *Přehledy výzkumu* 1979. Brno: ČSAV AÚ Brno, 1981, s. 68–70. ISSN 0528-631X.

DVOŘÁK, Petr. *Die Gräberfelder der Glockenbecherkultur in Mähren I*. Brno: Impressum, 1992.

HLAVA, Miloš. Laténské sídliště u Tvarožné (okr. Brno-venkov). *Pravěk. Nová řada*. Brno: ÚAPP Brno, 2001, roč. 11, s. 301–354. ISSN 1211-8338.
HONS, David. Pravěké a středověké osídlení na katastrech obcí Šlapanice a Bedřichovice. *Sborník Muzea Brněnska* 2020. Brno: Muzeum Brněnska, 2020, s. 85–105. ISSN 2570-6349.
HONS, David. Pravěké, středověké a novověké osídlení na katastrech obcí Blažovice, Jiříkovice, Ponětovice a Prace. *Sborník Muzea Brněnska* 2021. Brno: Muzeum Brněnska, 2021, s. 115–136. ISSN 2570-6349.
KOVÁŘ, Josef, Jan a kol. Nová zjištění na hradě Vildenberg u Pozořic, okr. Brno-venkov. *Archaeologica Historica*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2013, roč. 38, č. 2, s. 415–433. ISSN 0231-5823.
KOS, Petr. Pozořice (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 42 (2000). Brno: AÚ AV ČR Brno, 2001, s. 139. ISSN 1211-7250.
KOS, Petr. Tvarožná (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů* 42 (2000). Brno: AÚ AV ČR Brno, 2001, s. 142–143. ISSN 1211-7250.
KOS, Petr. Osídlení Tvaroženského Santonu a jeho okolí od pravěku po raný novověk. In: KOLÁŘOVÁ, Dana, ed. *Santon. Příroda a historie*. Tvarožná, obec Tvarožná, 2008, s. 40–61. ISBN 978-80-903881-4-7.
KOS, Petr. Tvarožná (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů* 56-1. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2015, s. 197. ISSN 1211-7250.
KOS, Petr. Pozořice (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů* 57-1. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2016, s. 174. ISSN 1211-7250.
MEDUNA, Jiří. *Die latenezeitlichen Siedlung in Mähren*. Praha: Academia, 1980.
MEDUNOVÁ, Anna. Keramik der trichterbecherkultur aus Tvarožná. *Přehledy výzkumů* 1979. Brno: ČSAV AÚ Brno, 1981. s. 16–17. ISSN 0528-631X.
MIKULKOVÁ, Blanka. Hrnčířská pec z doby římské z Tvarožné, okr. Brno-venkov. *Pravěk. Nová řada*. Brno: ÚAPP Brno, 1996, roč. 6, s. 175–186. ISSN 1211-8338.
OLIVA, Martin. *Encyklopédie paleolitu a mezolitu českých zemí*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2016. ISBN 978-80-7028-470-4.
OLIVA, Martin. Revize paleolitických lokalit z východního okolí Brna. *Přehled výzkumů* 1984. Brno: Archeologický ústav ČSAV Brno, 1987, s. 14–17. ISSN 1211-7250.
PARMA, David. Sivice (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů* 50 (2009). Brno: AÚ AV ČR Brno, 2009, s. 315. ISSN 1211-7250.
PARMA, David. Viničné Šumice (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 51. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2010, s. 326. ISSN 1211-7250.
PLAČEK, Miroslav. *Ilustrovaná encyklopédie moravských hradů hrádků a tvrzí*. Praha: Libri, 2001. ISBN 978-80-7277-338-1.

PŘICHYSTAL, Michal. Kovalovice (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů* 53-1. Brno: AÚ AV ČR Brno, 2012, s. 130. ISSN 1211-7250.

SALAŠ, Milan. Další laténské kostrové hroby ze Sivic (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů* 1982. Brno: ČSAV AÚ Brno, 1984, s. 34–35. ISSN 0528-631X.

ŠKRDLA, Petr a kol. Tvarožná-Za školou. The results of 2008 excavation season.

Přehledy výzkumů 50 (2009). Brno: AÚ AV ČR Brno, 2009, s. 13–26. ISSN 1211-7250.

ŠMÍD, Miroslav. Pravěké výšinné sídliště Hlásnice na katastru obce Jezera. *Pravěk.*

Nová řada. Brno: ÚAPP, 2000, roč. 10, s. 71–91. ISSN 1211-8338.

TÓTH, Peter, ORAVKINOVÁ, Dominika a POKUTTA, Dalia A. Settlement organisation of the Otomani-Füzesabony Cultural complex in Slovakia. A spatio-temporal modelling study. In: FISCHL, Klára P. a KIENLIN, Tobias, L. *Beyond divides The Otomani Füzesabony Phenomenon*. Bonn, 2019. ISBN 978-3-7749-4241-7.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

DRESLEROVÁ, Dagmar. CZAD – Archeobotanical database of Czech Republic [online]. [cit. 1. 5. 2021]. Dostupné z: <https://web.arup.cas.cz/czad/dating.php?l=cz>.